

בית המשפט לתביעות קטנות

תקציר

1. בתי משפט לתביעות קטנות הוקמו בשנת 1976 לפי חוק שיפוט בתביעות קטנות, התשל"ו-1976; משנת 1984 שולבו הוראות החוק האמור בהוראות חוק בתי המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד-1984 (להלן - החוק). בית המשפט לתביעות קטנות (להלן - בית המשפט) הוקם כדי לדון בתביעות קטנות בהליך זול, יעיל ומהיר. לשם כך פטור בית המשפט מסדרי הדין ודיני הראיות הנהוגים בבתי משפט אחרים והוא הוסמך לפעול בדרך הנראית לו מועילה ביותר להכרעה צודקת ומהירה.

למזכירות בית המשפט (להלן - המזכירות) תפקיד חיוני ביישום העקרונות שעליהם מבוסס בית המשפט. כדי לאפשר ניהול יעיל של ההליכים, על המזכירות להבטיח שזמן שיפוטי לא יבוזבז על עניינים שאפשר לטפל בהם באופן מינהלי אלא יושקע במטלות המצריכות שיקול דעת שיפוטי, לעקוב אחר התקדמות הטיפול בתיקים במטרה לייעל את הטיפול בהם ולמנוע עיכוב וסחבת העלולים לפגוע במתן סעד למתדיינים. המזכירות אמורה לפעול מתוך תודעת שירות מיוחדת, בהתחשב בעובדה שבדרך כלל הצדדים אינם מיוצגים בבית המשפט, והכול כדי להבטיח גישה שוויונית לבית המשפט, ייעול ההליכים וחיסכון במשאבים.

2. משרד מבקר המדינה בדק קובץ נתונים ממוחשב המשמש את הנהלת בתי המשפט לניהול 26 בתי המשפט לתביעות קטנות (להלן - הקובץ). באפריל 2003, מועד קבלת הקובץ, נכללו בו נתונים על 160,590 תיקי תביעות פתוחים או סגורים, שהוגשו לבתי משפט אלה בשנים 2000-2002 (להלן - התקופה שנבדקה).

משרד מבקר המדינה דגם מהקובץ מדגם של 100 תביעות מבין 12,195 התביעות שהטיפול בהן, מהגשת התביעה ועד מתן פסק הדין, נמשך חצי שנה ויותר ואשר הוגשו לבתי המשפט בתל אביב ובפתח תקווה בתקופה שנבדקה (50 בכל בית משפט). הבדיקה העלתה, כי פעולות המזכירות הביאו לעיכובים בהליכים בשני בתי המשפט האמורים:

(א) לפי התקנות⁸, אמורה המזכירות להמציא הזמנה לדין למתדיינים. ב-18% מהתיקים שנדגמו נמצא, שחודשים לפני מועד הדיון ידעה המזכירות כי ההזמנות לדין לא נמסרו למענם. למרות זאת היא לא נקטה כל פעולה, ובית המשפט נאלץ לדחות את מועד הדיון בחודשים מספר.

(ב) יש שעל המזכירות להעביר לשופט תיק לצורך מתן החלטה, ולשלוח לבעלי הדין הודעה על ההחלטה לאחר מועד קבלתה. נמצא, כי חמישה מהתיקים שנבדקו (5% מהמדגם) לא הועברו מהמזכירות לשופט לצורך החלטה, או שהמזכירות לא שלחה את ההחלטה לבעלי הדין במועד או שלא שלחה כלל.

3. המזכירות אמורה להזין למערכת הממוחשבת את כל הנתונים על שלבי הטיפול בתיקים כדי לאפשר דיווח מלא ועדכני לדרג השיפוטי ולבעלי הדין על מצב התיקים,

ולהנהלת בתי המשפט - על מספר התיקים הפתוחים. בדיקת התיקים שנדגמו בפתח תקווה העלתה כי במשך כ-8.5 חודשים עד שנתיים לאחר מתן פסק דין, לא סגרה המזכירות 20% מהתיקים.

4. החוק קובע כי "ייצוג בעל דין בבית משפט על ידי עורך דין יהיה רק ברשות בית המשפט ומטעמים מיוחדים שיירשמו". נמצא, כי כ-23% מהתיקים בתל אביב ובפתח תקווה היו נגד גופים (חברות ביטוח, בנקים) אשר שולחים לבית המשפט נציג מטעמים - עורך דין העובד בגוף הנתבע, עובד אחר או עורך דין חיצוני. בכל התיקים שנבדקו לא נמצאו בקשות לקבלת היתר לייצוג משפטי ולפי הפרוטוקולים של הדיונים איש מהנציגים לא הציג את עצמו לפני בית המשפט בתחילת הדיון כעורך דין. לפיכך, אין לדעת מי ייצג את הנתבעים ואם היו בהם עורכי דין.

לדעת משרד מבקר המדינה, מן הראוי ששר המשפטים ישקול אם יש מקום לקבוע בתקנות סדרי הדיון כי על הנתבע שרוצה ייצוג משפטי לבקש היתר בכתב הגנתו, כדי לאפשר להודיע על כך מראש לתובע.

5. לפי החוק, רשאי בית המשפט שלא לדון בתביעה ולהעבירה לבית משפט שלום, אם מצא שהגיש אותה תובע שכבר הגיש באותה שנה יותר מחמש תביעות לאותו בית משפט. הועלה, כי 344 תובעים הגישו בתקופה שנבדקה יותר מחמש תביעות בשנה. נמצא, כי המזכירות לא הביאה לתשומת לב השופט את הנתונים בדבר מספר התביעות שהגיש תובע לאותו בית משפט, כשמספרן היה גדול מחמש בשנה.

6. לדעת משרד מבקר המדינה, על המזכירות להיות יוזמת, פעילה ובעלת סמכויות לפעול בשיקול דעת. כדי לשפר את יכולתה של המזכירות לשרת את הדרג השיפוטי ואת בעלי הדיון, מן הראוי לשקול לתת לה סמכויות וכלים מתאימים כפי שהקנה החוק למחלקות לניתוב תיקים (מנ"ת) או להפוך אותה לחלק ממנ"ת.

1. בתי המשפט לתביעות קטנות הוקמו בשנת 1976 לפי חוק שיפוט בתביעות קטנות, התשל"ו-1976. מאז 1984 שולבו הוראות חוק זה בחוק בתי המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד-1984 (להלן - החוק). שר המשפטים רשאי, מכוח החוק, להסמיך בית משפט שלום לשבת כבית משפט לתביעות קטנות (להלן - בית המשפט). בהתאם לצו בתי המשפט (שיפוט בתביעות קטנות - הסמכת בתי משפט), התשמ"ג-1983, הוקמו עד כה בתי משפט כאלה ב-26 בתי משפט שלום ברחבי הארץ.

המטרה העיקרית שלשמה הוקם בית המשפט הייתה לדון בתביעות בסכום קטן יחסית והן פשוטות ובדרך כלל קל לבררן, בהליך זול, יעיל ומהיר. בדברי ההסבר להצעת החוק נאמר: "עיקר הכוונה בהקמת מוסד שיפוטי זה הוא לאפשר לאזרחים הנאלצים לוותר על תביעותיהם משום ההוצאות הגדולות הכרוכות בכך והטרדה של משך ההתדיינות, להביא תביעות לסכומי כסף קטנים לפני המוסד השיפוטי החדש".

2. בהתאם לחוק, ידון בית המשפט בתביעה אזרחית (ובתביעה שכנגד) שהגיש יחיד לקבלת סכום שאינו גדול מסכום מסוים (כיום 17,800 ש"ח⁹), או למתן צו להחלפת מצרך או לתיקונו או

לביטול עסקה, אם שווי המצרך או התיקון, או סכום העסקה, לפי העניין, אינו גדול מהסכום האמור, ובלבד שהתביעה אינה לפי זכות שהומחתה או שהוסבה, ואינה בסמכות ייחודית של בית משפט אחר. סכום התביעה המרבי משתנה מפעם לפעם לפי הוראת שר המשפטים בהתאם לעליית מדד המחירים לצרכן.

על בית המשפט אינם חלים סדרי הדין ודיני הראיות הנהוגים בבית משפט אחר. לפי החוק ולפי סדרי דין שנקבעו בתקנות שיפוט בתביעות קטנות (סדרי דין), התשל"ז-1976 (להלן - תקנות סדרי הדין), מוסמך בית המשפט לפעול בדרך הנראית לו מועילה ביותר להכרעה צודקת ומהירה. בית המשפט רשאי שלא לדון בתביעה אלא להעבירה לבית משפט שלום, אם ראה שהדין בבית משפט לתביעות קטנות אינו מתאים לה, או מצא שהתובע כבר הגיש לבית משפט זה יותר מחמש תביעות באותה שנה.

ייצוג בעל דין על ידי עורך דין יהיה רק ברשות בית המשפט ומטעמים מיוחדים שיירשמו; בעל דין רשאי, ברשות בית המשפט, להיות מיוצג על ידי ארגון ששר המשפטים קבע לעניין זה; בנסיבות אלה רשאי הצד שכנגד להיות מיוצג כפי שיוורה בית המשפט. בהתאם לצו שיפוט בתביעות קטנות (ארגונים מייצגים), התשל"ז-1977, הוסמך רק ארגון אחד לייצג בעל דין בבית המשפט לתביעות קטנות, והוא המועצה הישראלית לצרכנות.

3. תיק תביעה נפתח עם הגשת כתב תביעה למזכירות בית המשפט (להלן - המזכירות) לפי תקנות סדרי הדין. כתב התביעה מוגש על גבי טופס שנקבע בתקנות, ואפשר לקבל אותו במזכירות או באמצעות אתר האינטרנט של מערכת בתי המשפט¹⁰. בכתב התביעה יפרט התובע עובדות מהותיות הנוגעות לתביעתו, כמו המקום והתאריך שבהם נוצרה ההתחייבות לתשלום הסכום שהוא תובע ותמצית נימוקיו. על המזכירות לשלוח לנתבע (או לנתבעים) עותק של כתב התביעה בצירוף הזמנה לדין במועד הנקוב בהזמנה.

להלן נתוני הנהלת בתי המשפט על פעילות בתי המשפט לתביעות קטנות ברחבי הארץ משנת 2000 עד תחילת אוגוסט 2003:

השנה	מספר התיקים שנפתחו	מספר התיקים שנסגרו	מלאי (תיקים שנשארו פתוחים בסוף השנה)
2000	54,886	53,953	26,748
2001	55,873	56,731	25,890
2002	56,086	57,854	24,122
2003	31,240	32,802	22,560

4. בחודשים אפריל-אוגוסט 2003 בדק משרד מבקר המדינה, לסירוגין, את סדרי ניהולם של בתי המשפט לתביעות קטנות. הבדיקה נעשתה בהנהלת בתי המשפט ובבתי המשפט לתביעות קטנות בתל אביב ובפתח תקווה. בהנהלת בתי המשפט נבדק קובץ נתונים ממוחשב המשמש לניהול בתי המשפט לתביעות קטנות (להלן - הקובץ)¹¹. הקובץ כלל נתונים על 160,590 תיקי תביעות (מהם 10,350 שלא נסגרו עד אפריל 2003), שהוגשו בשנים 2000-2002 (להלן - התקופה שנבדקה). בדיקת השלמה נעשתה במועצה הישראלית לצרכנות.

מעקב אחר הטיפול בתיקים בבתי המשפט בתל אביב ובפתח תקווה

בתקופה שנבדקה הוגשו לשני בתי המשפט 51,663 תביעות (42,506 בתל אביב ו-9,157 בפתח תקווה), שהן כ-34.4% מהתביעות שהוגשו לכלל בתי המשפט לתביעות קטנות בתקופה שנבדקה, ותיקיהן נסגרו עד אפריל 2003 (150,240). כ-23% ו-25% מהתיקים שנפתחו בתל אביב ובפתח תקווה, בהתאמה, טופלו במשך חצי שנה עד שנה ואף יותר. שיעורם של תיקים אלה בכל הארץ היה כ-28%.

במסגרת הביקורת נדגמו באופן אקראי 100 תביעות, 50 בתל אביב ו-50 בפתח תקווה, מ-12,195 התביעות (9,871 ו-2,324, בהתאמה) שהוגשו להם בתקופה שנבדקה ואשר משך הטיפול בהן היה חצי שנה ויותר; תביעות אלה הן 28.2% מ-42,414 תביעות כאלה שהוגשו ברחבי הארץ ואשר משך הטיפול בהן היה כאמור. מידת הביטחון של האומדנים הסטטיסטיים המובאים להלן היא 95%.

הביקורת העלתה, כי בין הסיבות להתמשכות הטיפול יותר מחצי שנה בחלק ניכר מהתיקים היו ליקויים בפעילות המזכירות (כמפורט להלן). שיפור תפקודה של המזכירות עשוי לקצר את משך הטיפול בתיק. להלן הסיבות לעיכובים בשני בתי המשפט האמורים:

קביעת מועד לדיון

בהתאם לתקנות סדרי הדין, הליך תביעה יפתח בהגשת כתב תביעה למזכירות. המזכירות תצרף לעותק כתב התביעה הזמנה לדיון ותציין בה כי על הנתבע להגיש כתב הגנה בתוך 15 יום ממועד קבלת ההזמנה ולהתייצב למשפט במועד שנקוב בהזמנה.

נמצא, כי מספטמבר 2001 מזכירות בית המשפט בפתח תקווה אינה קובעת את מועדי הדיון בתיקים אלא לאחר הגשת כתב הגנה.

בדיקת התיקים בפתח תקווה העלתה, כי ב-6 מ-15 התיקים, שנפתחו לאחר ספטמבר 2001 ולא הוגש בהם כתב הגנה, נמשך הטיפול חודשים אחדים עד שנה; המזכירות לא בדקה אם כתב הגנה הוגש במועד שנקבע ולא פעלה להעברת התיקים לבית המשפט סמוך לאותו מועד. יצוין, כי לפי תקנה 10 לתקנות סדרי הדין, אם לא הגיש הנתבע כתב הגנה עד המועד שנקבע, ייתן בית המשפט פסק דין על יסוד כתב התביעה בלבד. בית המשפט רשאי, אם ראה שמן הצדק לעשות כן, להזמין את בעלי הדין לטעון את טענותיהם גם אם לא הוגש כתב הגנה.

הנהלת בתי המשפט מסרה בתשובתה למשרד מבקר המדינה מדצמבר 2003, כי היא סבורה שאת מועד הדיון הראשון בתיק יש לקבוע רק לאחר הגשת כתב הגנה, אף אם בשל כך יתארך במקצת פרק הזמן עד לדיון. היא הוסיפה, כי דבקות בגישה שיידונו רק התיקים "הבשלים" תאפשר "לפנות" במקצת את יומני השופטים, וכי תיק שלא יוגש בו כתב הגנה לאחר שהומצאה לנתבע הזמנה לדיון, יימחק מחמת חוסר מעש, ולחלופין - יובא לפני שופט למתן פסק דין.

לדעת משרד מבקר המדינה, מן הראוי שהנהלת בתי המשפט תבחן את השיטה האמורה, ובכלל זה את הסיבות לדחיית הטיפול בתיקים שלא הוגשו בגינם כתבי הגנה; אם אכן נעשה מעקב שוטף בידי המזכירות; ואם הן נוקטות את הצעדים הדרושים בתוך זמן סביר. זאת כדי לבחון את יעילותה של השיטה לעומת השיטה שהיא גורמת בטיפול בתביעות, מסיבות שאינן קשורות במגשיהן.

המצאת הזמנה לדין

ב-18 (18%) מהתיקים שנדגמו נמצא, כי המזכירות ידעה במשך חודשים לפני מועד הדיון שההזמנות לדין לא נמסרו למענם, ולפיכך במועד הדיון נאלץ בית המשפט להורות לתובע לאתר את כתובת הנתבע או למסור לו אישית את ההזמנה לדין, ולדחות את מועדי הדיון בחודשים אחדים. להלן פרטים.

1. ב-12 (24%) מ-50 התיקים שנדגמו בתל אביב נמצא, שמועדי הדיון נדחו בארבעה חודשים בממוצע בשל אי-מסירת ההזמנות לדין. באחד התיקים, למשל, נמצא שהמזכירות לא העבירה לשופט את המסמכים המעידים שלא נמסרו לנתבע כתב התביעה וההזמנה לדין. משום כך לא בא הנתבע לדיון והשופט פסק נגדו על פי כתב התביעה בלבד, וננקטו נגדו הליכי הוצאה לפועל. לאחר שהנתבע טען כי שהה בחו"ל וההזמנה לא הגיעה לידי כנדרש, התיר לו בית המשפט להגיש בקשה לביטול פסק הדין.

לפי חישובי משרד מבקר המדינה, בגלל אי-מסירת הזמנות לדין עלולים להידחות מועדי הדיון ב-1,289,768 (13%-38%) מ-9,871 התיקים שנפתחו בתל אביב.

הנהלת בתי המשפט ציינה בתשובתה למשרד מבקר המדינה, כי במזכירות בתל אביב נהוג להטביע על גבי עותק התביעה של תובע חותמת ובה נאמר כי 30 יום לפני הדיון עליו לברר במזכירות אם ההזמנה לדין נמסרה לנתבע; אם מצא שההזמנה לא נמסרה לנתבע, מתבקש התובע להמציא למזכירות כתובת חלופית.

לדעת משרד מבקר המדינה, האחראיות לוודא שההזמנה לדין נמסרה לנתבע מוטלת על המזכירות והיא צריכה לעשות מעקב בנושא זה בעצמה.

2. ב-6 (12%) מהתיקים שנבדקו בפתח תקווה נמצא, שמועדי הדיון נדחו בחודש וחצי עד ארבעה חודשים, ובממוצע בשלושה חודשים וחצי, בשל אי-מסירת ההזמנות לדין. יוצא אפוא, שליקוי זה עלול להימצא ב-106-567 מ-2,324 התיקים שנפתחו בפתח תקווה, דהיינו ב-5%-24% מהתיקים.

הנהלת בתי המשפט ציינה בתשובתה למשרד מבקר המדינה, כי כיום נעשית סריקה ממוחשבת של אישורי המסירה המקצרת את משך הטיפול בתיקים ומונעת "העלמות" אישורים, והמזכירות מטפלת באישורי מסירה במועד חזרתם אליה, כדי למנוע דחיות במועדי הדיון כפי שצוין לעיל.

טיפול המזכירות בהחלטות בית המשפט

בשני תיקים בתל אביב ובתיק אחד בפתח תקווה נמצא, שהמזכירות לא שלחה את החלטות בית המשפט לבעלי הדין סמוך לאחר שניתנו. למשל, באחד מהתיקים בתל אביב נמצא, כי המזכירות לא שלחה לנתבע שתי החלטות של בית המשפט שניתנו בזו אחר זו, ולפיהן על הנתבע להפקיד כסף בקופת בית המשפט בתנאי לביטול פסק דין שנתן נגדו. אי-משלוח ההחלטות גרם לעיכוב של כארבעה חודשים בביצוען ובטיפול בתיק.

תיק אחר לא העבירה המזכירות בתל אביב לשופט לצורך מתן החלטה בחלוף המועד שהשופט קבע לתגובת הנתבע. בתיק אחד בבית המשפט בפתח תקווה לא הוגש כתב הגנה והתיק הועבר לשופט לצורך מתן החלטה רק לאחר כ-11 חודשים. פסק הדין שניתן בתיק זה על יסוד כתב התביעה בלבד (לא הוגש כתב הגנה) לא נשלח לנתבע.

הנהלת בתי המשפט הודיעה בתשובתה למשרד מבקר המדינה, כי עד סוף מרס 2004 יחלו המזכירות של בתי המשפט לתביעות קטנות ברחבי הארץ להשתמש בתוכנה ממוחשבת מיוחדת ובה יומן אלקטרוני המאפשר, בין היתר, לרשום את כל התזכורות הפנימיות ולעקוב אחריהן.

אי-סגירת תיקים במועד

המזכירות אמורה להזין למערכת הממוחשבת כל נתון הנוגע לשלבי הטיפול בתיקים עם הגיעו אליה, כדי לאפשר דיווח מלא, מדויק ועדכני לדרג השיפוט ולבעלי הדין על מצב התיקים, ולהנהלת בתי המשפט - על מספר התיקים הפתוחים. במשך תקופה ארוכה של כ-8.5 חודשים עד שנתיים (בממוצע 17 חודשים), לאחר מתן פסקי-דין בתיקים, לא סגרה המזכירות 10 (20%) מהתיקים שנבדקו בפתח תקווה. לפי חישובי משרד מבקר המדינה, ליקוי זה עלול להימצא בכ-234 787- (18%-34%) מ-2,324 התיקים שנפתחו בפתח תקווה. לא נמצא ליקוי כזה בתל אביב.

הנהלת בתי המשפט מסרה בתשובתה למשרד מבקר המדינה, כי המזכירות הונחתה להקפיד על הפקת דוחות מעקב חודשיים אחר התיקים הפתוחים.

הביקורת בעניין המעקב אחר הטיפול בתיקים, העלתה ליקויים ב-14 מהתיקים שנבדקו בתל אביב (28%) וב-21 מהתיקים שנבדקו בפתח תקווה (42%). בכמה מהתיקים נמצאו ליקויים אחדים. המשמעות היא שליקויים אלה עלולים להימצא ב-1,602 עד 4,194 מ-9,871 התיקים בתל אביב שמשך הטיפול בהם היה חצי שנה ויותר. שיעור הליקויים הוא אפוא 16.23% - 42.49%. בפתח תקווה עלולים הליקויים להימצא ב-1,320-655 מ-2,324 התיקים שנפתחו שם. שיעור הליקויים יכול להיות אפוא 28.19% - 56.79%.

ייצוג בעלי דין בבית המשפט

בית המשפט לתביעות קטנות נועד בין היתר לאפשר לבעלי הדין למצות את זכויותיהם בהליך זול המאפשר לבעל דין לבוא למשפט עם "בעלי ריבו" גם אם אין באפשרותו לשלם בעד ייצוג משפטי שהוא יקר בדרך כלל. לפיכך נקבע בסעיף 63 לחוק, כי "ייצוג בעל דין בבית משפט על ידי עורך דין יהיה רק ברשות בית המשפט ומטעמים מיוחדים שיירשמו; בעל דין רשאי, ברשות בית המשפט, להיות מיוצג על ידי ארגון שקבע לעניין זה שר המשפטים, ובמקרה זה ירשה בית המשפט, לבעל הדין שכנגד להיות מיוצג כפי שיוורה". לפי תקנות סדרי הדין, בעל דין יכול להביע את בקשתו בעל-פה בעת הדיון, בנוכחות בעל הדין שכנגד, או בכתב שלא בנוכחות בעל הדין שכנגד.

הבדיקה במועצה הישראלית לצרכנות העלתה, כי היא קיבלה מידע ותלונות מצרכנים שתבעו גופים מסחריים בבית משפט לתביעות קטנות והיה עליהם להתמודד כדבר שבשגרה עם עורכי דין של הנתבעים, ובכך הופר האיזון ההכרחי בין התובע והנתבע. מהמידע ומהתלונות עולה, כי עורכי דין לא הגישו לפני הדיון בקשה בכתב לייצוג משפטי וגם בתחילתו לא תמיד הציגו את עצמם כעורכי דין.

נמצא, כי 23% מהתיקים בתל אביב ובפתח תקווה (15 ו-8, בהתאמה) היו נגד גופים כמו חברות ביטוח, בנקים ועיריות; גופים אלה שולחים לבית המשפט נציג מטעמם - עורך דין העובד בגוף הנתבע, עובד אחר או עורך דין חיצוני. בכל התיקים שנבדקו לא נמצאו בקשות לקבלת היתר לייצוג משפטי ולפי הפרוטוקולים של הדיונים איש מהנציגים לא הציג את עצמו לפני בית המשפט בתחילת הדיון כעורך דין. לפיכך אין לדעת אם היו בהם עורכי דין.

אי-יודע התובע לפני מועד הדיון על כך שהנתבע יהיה מיוצג על ידי עורך דין, מונע מהתובע לשקול מראש אם ברצונו לבקש מבית המשפט היתר לייצוג משפטי, או לקבל בטרם הדיון הכוונה משפטית, ועליו לשקול ביום הדיון אם לבקש מבית המשפט לדחות את הדיון למועד אחר, או לוותר על ייצוג כדי שלא יידחה ההליך המשפטי.

לדעת משרד מבקר המדינה, מן הראוי ששר המשפטים ישקול אם יש מקום לקבוע בתקנות סדרי הדיון כי על הנתבע שרוצה לייצוג משפטי לבקש היתר בכתב הגנתו, כדי לאפשר להודיע על כך מראש לתובע.

שר המשפטים ציין בתשובתו למשרד מבקר המדינה מינואר 2004, כי "העניין יועבר להתייחסות הגורמים המקצועיים במשרד המשפטים, לצורך קבלת חוות דעתם, והבאתה לשיקול השר".

סמכויות מזכירות בית המשפט

למזכירות יש תפקיד חיוני ביישום העקרונות שעליהם מתבסס בית המשפט. כדי לאפשר ניהול יעיל של ההליכים, עליה לדאוג שזמן שיפוטי לא יושקע בעניינים מינהליים אלא ינוצל למטלות המצריכות שיקול דעת שיפוטי, לעקוב אחר התקדמות הטיפול בתיקים במטרה לייעל את הטיפול בהם ולמנוע עיכובים וסחבת העלולים לפגוע במתן סעד למתדיינים. המזכירות אמורה לפעול מתוך תודעת שירות מיוחדת בהתחשב בכך שבדרך כלל הצדדים אינם מיוצגים בו.

לדעת משרד מבקר המדינה, כדי לאפשר ניהול יעיל של ההליכים, על המזכירות להיות יוזמת, פעילה, מקצועית ובעלת סמכויות לפעול בשיקול דעת; עליה להקפיד לעשות בדיקות על כל תביעה המוגשת לה: בדיקה טכנית, כגון בדיקת נתוני טופס התביעה לפרטיו כדי שהמידע שיוזן למערכת הממוחשבת יהיה מלא ומדויק; ובדיקה מהותית, כגון בחינה אם לבית המשפט יש סמכות עניינית לדון בתביעה. כל זאת כדי שיגיעו לשופט אך ורק תיקים בשלים לדיון, דבר שיחסוך זמן שיפוטי יקר ויאפשר לסיים את ההליך המשפטי בדרך כלל בישיבה אחת, וגם יחסוך מזמנם של בעלי הדיון. לשם כך מן הראוי להעניק למזכירות כלים וסמכויות מתאימים.

על פי סעיף 82א לחוק בתי המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד-1984, יצווה שר המשפטים, בהתייעצות עם נשיא בית המשפט העליון, להקים בבתי המשפט מחלקות לניתוב תיקים (להלן - מנ"ת) ויקבע את הכישורים הנדרשים מעובדיהן, הוראות בסדרי דין שעובדי מנ"ת מוסמכים לתת, והכללים שלפיהם תפעל מנ"ת. על פי סעיף 3(א) לתקנות בתי המשפט (מחלקה לניתוב תיקים), התשס"ב-2002, יכין מנהל בתי המשפט, באישור שר המשפטים, "תכנית מנ"ת ארצית" שבה ייקבעו בין היתר הוראות בדבר ניתוב תובענות למסלול הטיפול המתאים להן, במטרה לייעל את הטיפול בהן בבית המשפט, ובדבר הכוונת בעלי דין שאינם מיוצגים, כדי להבטיח גישה שוויונית לבית המשפט, ולשם ייעול הליכים וחסכון במשאבים.

לדעת משרד מבקר המדינה, כדי לשפר את היכולת של המזכירות לשרת את הדרג השיפוטי ואת בעלי הדיון, מן הראוי לשקול להעניק להן סמכויות וכלים מתאימים כפי שניתנו למנ"ת או להפוך את המזכירות לחלק ממנ"ת.

הנהלת בתי המשפט הודיעה בתשובתה למשרד מבקר המדינה, כי בבתי המשפט לתביעות קטנות ברחבי הארץ מוטמעת תוכנה מיוחדת הכוללת כלים לניהול תיקים, להפקת תזכורות ולמעקב, וכי ההטמעה עתידה להסתיים עד סוף מרס 2004. התוכנה תאפשר למשתמשים בה, לרבות השופטים עצמם, לנהל את תיקי התביעות "בדרך מדרבנת, יוזמת ויעילה יותר מבעבר".

שר המשפטים הודיע בתשובתו למשרד מבקר המדינה בינואר 2004, כי למזכירות בתי המשפט לתביעות קטנות אין כיום כלים משפטיים להפעלת בקרה מהותית, אלא רק כאשר תופעל שיטת המנ"ת בבתי משפט אלה.

ניתוח המידע בקובץ הנתונים

עדכון מידע

הגשת תביעות רבות: כדי לאפשר לכל אדם נגישות להליך משפטי מהיר, יעיל וזול, ולמנוע עומס בבתי המשפט לתביעות קטנות בשל תובעים המגישים כל אחד כמה תביעות, נקבע בסעיף 60 (ב) לחוק כי "בית משפט רשאי לא לדון בתביעה או בתביעה - שכנגד ולהעביר לבית משפט שלום ... אם ראה שהתביעה הוגשה בידי תובע שכבר הגיש באותה שנה, באותו בית משפט יותר מחמש תביעות"; בטופס כתב תביעה שנקבע בתוספת לתקנות סדרי הדין, נדרש התובע להצהיר אם הגיש בשנה האחרונה לאותו בית משפט יותר מחמש תביעות.

מקובץ הנתונים עולה, כי מתחילת ינואר 2000 עד סוף דצמבר 2002 הגישו 344 תובעים יותר מחמש תביעות כל אחד. לדוגמה: עשרה הגישו 8-18 תביעות בשנה, חמישה מהם הגישו 7-30 תביעות גם בשנה שאחריה.

הנהלת בתי המשפט ציינה בתשובתה למשרד מבקר המדינה, שאם תובע מגיש יותר מחמש תביעות בשנה המחשב נותן סימן אזהרה, ובעת הדיון השופט יכול לקיים בירור בעניין.

לדעת משרד מבקר המדינה, אם תובע הגיש לאותו בית משפט יותר מחמש תביעות בשנה, על המזכירות להודיע על כך לשופט כדי שיחליט כיצד לנהוג בתביעה השישית.